

Беларуская ідэя — наш ратавальны круг!

Яшчэ Уладзімір Ленін пісаў, што царская Расія была турмою народаў. Але як сам ён, так і ягоная большавіцка-камуністычная партыя, нямала садзейнічалі таму, што і Савецкі Саюз працягваў быць такою ж турмою. Для тадышняга НКУСа-КДБ не было страшнейшага ворага, чым так званы нацыяналізм. Самому гучанню гэтага слова быў нададзены сэнс амаль што не ляянкі, хоць Даль, напрыклад, азначаў тое слова, як проста любоў да свайго народа. Таму яно гэтак не падабалася партыйным ідэолагам, і тым больш ненавіснай была нацыянальная ідэя. У баязлівых па прыродзе сваёй камуністычных цэрбераў на небяспеку быў востры нюх і, як дастаткова ўжо вопытныя каты, яны разумелі, што каб прыдушыць пачуццё самастойнасці народа і пазбавіць свабоды, яго трэба пазбавіць ягонай душы — нацыянальнай самасвядомасці. А ў культуры, як вядома, гэтую самасвядомасць выражае менавіта філасофія. Таму ўсе іх высілкі і накіроўваліся на тое, каб не дапусціць узнікнення беларускай нацыянальнай філасофіі. Усё духоўнае жыццё народа, яго культура і яго інтэлігенцыя былі падпарадкаваны афіцыйна адштампаванай ідэалогіі марксізму-ленінізму і пралетарскага інтэрнацыяналізму, што кожнай нацыянальнай культуры пакідала толькі значнае знешняе формы, набіваючы яе аднаціпным сацыялістычным зместам і ствараючы ў выніку ўжо не нацыянальную культуру, а нейкае звыродлівае чучала гэтай культуры.

Для стварэння прафесійнай нацыянальнай філасофіі ў беларускага народа па ўсё тых жа прычынах доўгія стагоддзі не было, як вядома, адпаведных умоў. Ён быў змушаны выражаць свой светапогляд і светаадчуванне пераважна праз фальклор і мастацкую культуру. Ды і тут тыя цэрберы імкнуліся выправіць нацыянальны дух і замяніць яго на гатовыя штампы сацрэалістычнай эстэтыкі. Малейшыя спробы самастойнага мыслення бязлітасна падаўляліся, як тое было, напрыклад, з маімі кнігамі, дзе якраз і зроблена была такая спроба. А ўжо чыстая філасофія трымалася пад найстражэйшым кант-

ролем з боку не толькі ЦК КПСС, але і самога КДБ, афіцэры якога не саромеліся час ад часу чытаць інструктажныя лекцыі для выкладчыкаў, дацэнтаў і прафесараў філасофіі, як тое не раз адбывалася, напрыклад, у БДУ. Не саромеліся і вербаваць прафесійных філосафаў у шэрагі так званых сексотаў, стварыўшы нябачаную і нечуваную яшчэ ў гісторыі ганебную постаць філосафа-асведамцеля тайнай паліцыі. І такіх пачварных, як гаварыў некалі Гегель, амфібіі было нямала сярод тых, хто насіў у нас само па сабе ганаровае званне філосафа. Ды й набор студэнтаў на філосафскі факультэт меў таксама вельмі спецыфічны характар. Прымалі туды пераважна па рэкамендацыях партыйных органаў, беларусаў — толькі пэўны працэнт, старанна разбаўляючы іх абітурыентамі з другіх рэспублік (нешта падобнае праводзілася і адносна студэнтаў юрыдычнага факультэта). Існавала закрытая пастанова ЦК КПСС, згодна якой было дазволена выдаваць падручнікі па гуманітарных навукх толькі ў маскоўскіх выдавецтвах, чаму, зноў-такі, і мне не давялося ў свой час выдаць уласны падручнік па эстэтыцы, які не адпавядаў маскоўскім ідэйным нарматывам. У кіруючых колах доўгі час мусіравалася нават думка пра тое, каб увогуле філосафскія факультэты мець толькі ў Маскве і Ленінградзе, выпускікоў якіх рассылаць затым па нацыянальных рэспубліках для адпаведнай уніфікацыі і інтэрнацыяналізацыі іх светапогляду.

І сёння яшчэ, на жаль, працягваецца тая ж самая палітыка недапушчэння таго, каб узнікла беларуская нацыянальная філасофія як аснова Беларускай духоўнай культуры і ідэйны гарант суверэнітэту Беларускай незалежнай дзяржавы. Недапушчэння свядомага, або проста па своеасаблівай інерцыі і прафесійнай, так бы мовіць, ляноце. Характэрна, што вольна ці міжвольна прымаюцца часам на ўзбраенне сродкі і зусім процілеглага характару. Калі стала, напрыклад, немагчымым у сваім недаверы да беларускай ідэі як асновы беларускай філасофіі абпірацца на традыцыйны марксізм-ленінізм,

некаторыя выхаванцы нашага філосафскага факультэта пачынаюць запазычваць філасофію з Захаду, зусім без уліку таго, што і на сённяшнім Захадзе не ўсё падыходзіць для нас, што і там ёсць свае праблемы і нават прыкметы выразнага крызісу духоўнасці, як, напрыклад, у крайне скептычнай і нігілістычнай філасофіі постмадэрнізму, якая сёння якраз і пачынае настойліва нам рэкамендавацца. Прычым не толькі ў філасофіі, але і ў мастацкай культуры, як, напрыклад, той жа абсурдызм, які для працэсу адраджэння нашай культуры і самасвядомасці можа адыграць толькі ролю чыгуннага ратавальнага круга.

І гэта ў той час, як на тым жа Захадзе існуюць і вельмі пазітыўныя цячэнні і кірункі ў філасофіі неатамізму, у сучаснай пратэстанцкай філасофіі, у філасофіі Тэйяра дэ Шардэна. Словам, у тых філосафскіх кірунках, што шукаюць ідэйных кантактаў з рэлігіяй, як таксама адной з важнейшых духоўных асноў сацыяльна-здоравага грамадства. Але і тут нам не трэба адмяжоўвацца толькі звычайным запазычаннем гэтай філасофіі, бо філасофія ёсць самасвядомасць народа, а народную самасвядомасць, як і свядомасць індывідуальнага "я", запазычыць немагчыма ў прычыне.

Менавіта ў гэтым напрамку трэба шукаць нам выйсце з сучаснага крызісу, шукаць з апорай на ўласныя, захаваныя яшчэ ў фальклоры і народным мастацтве, традыцыі і ўласную, яшчэ толькі ствараемую прафесійную філасофію, каб адрэдзіць нашу шматпакутную нацыянальную самасвядомасць і духоўную культуру.

А тым самым і адстаець незалежнасць і суверэнітэт Рэспублікі Беларусь, што падвяргаецца сёння небяспецы з наступствамі проста катастрафічнымі для беларускага народа і яго існавання іменна як народа.

Мікалай КРУКОЎСКІ,
доктар філосафскіх навук,
прафесар, член-карэспандэнт
Міжнароднай акадэміі навук
Еўразіі